

Gozdno delo v Himalaji

Marjan I. IPOGLAVŠEK*

V drugi polovici oktobra 1997 sta IUFRO (Mednarodna organizacija gozdarskih raziskovalnih organizacij) in FAO (Organizacija ZN za prehrano in kmetijstvo) priredili v Butanu v Himalaji seminar z naslovom: "Gozdno delo in tehnika v himalajskih gozdovih s posebnim poudarkom na ergonomiji in socialnoekonomskih problemih". Poleg butanskega ministrstva za kmetijstvo in FAO sta za IUFRO seminar organizirali dve raziskovalni skupini: S.3.06, Gozdno delo v gorskih razmerah in S. 3.07, Ergonomija.

Udeležencev seminarja je bilo okrog 70, vendar le 23 iz tujine in sicer iz 9. dežel. Kot pomočnik vodje skupine Ergonomija se je seminarja iz Slovenije udeležil tudi avtor tega prispevka z referatom o obremenitvah sekačev pri delu z motorno žago. Tamkajšnji gozdarji so rekli, da je prvi Slovenec, ki je obiskal Butan. Seminar je bil sestavljen iz 3-dnevnega sestanka z referati v glavnem mestu Butana Thimphuju in 5-dnevne strokovne ekskurzije po osrednjem in vzhodnem Butanu. Referati na seminarju so bili razporejeni v 6 tematskih sklopov: gozdarstvo Butana, načrtovanje in izdelava prometnic, tehnologija spravila in prevoza lesa, okolju prijazno pridobivanje lesa, ergonomija gozdnega dela, povezanost gozdarstva z razvojem podeželja. Referenti so bili iz goratih dežel: z Japonske, Indonezije, Tanzanije, iz Alpskih dežel in seveda iz Butana. Tako so vsi referati skladno z raziskovalno skupino IUFRO, ki je bila glavni prireditelj (organizator) seminarja, govorili o razmerah in delu v gorskem gozdu. Prevladovala so naslednje teme:

- gradnja enostavnih cest in vlak, ki omogoča dobro odvajanje vode, manj vzdrževanja in je prijazna okolju oziroma preprečuje erozijo;
- primernost različnih sistemov žičnega spravila za gorski gozd (Dve zanimivosti z Japonske: enotirni »tramvaj« za prevoz delavcev v strminah in široka uporaba vozičkov na žici z lastnim pogonom in radijskim vodenjem.);
- uskladitev mehaniziranega pridobivanja lesa z ekološkimi zahtevami (biološko raznolikostjo, na primer);
- obremenitve sekačev, vplivi nanje in njihovo zmanjševanje;

- uskladitev potreb prebivalstva po lesu in drugih gozdnih proizvodih (paša) z zmanjšano sonaravno rabo.

Referati bodo publicirani v začetku naslednjega leta na internetu. Šele tedaj bo mogoče podrobno spoznati celo vrsto tehničnih novosti in strokovnih ugotovitev, ki so jih referenti le kratko predstavili na seminarju. Na koncu sestanka v Thimphuju so bili sprejeti tudi zaključki in priporočila. S področja ergonomije je bilo sprejeto priporočilo, da mora vsako izobraževanje in oblikovanje dela v gozdu upoštevati ergonomijo oziroma optimiranje razmerja med produktivnostjo in dobrim počutjem (zdravjem, varnostjo) delavca.

Strokovna ekskurzija je vodila udeležence iz glavnega mesta proti vzhodu čez več gorskih prelazov in globokih himalajskih dolin, ki jih povezuje vijugava glavna cesta v Butanu. Prvo cestno povezavo z Indijo je Butan dobil šele 1963 leta. Pretežno ročno vzdržuje to cesto več ljudi, kot se jih po njej vozi. To so predvsem delavci oziroma cele družine iz Bangladeša in Indije. Udeležence je seveda najprej zanimalo gozdarstvo Butana. Butan ima veliko raznovrstnih gozdov. Ohranjeni gozdovi pokrivajo 64 % države, vseh gozdnih površin pa je 72 %. Tolikšna razlika nastane zaradi različnih definicij gozdne površine. Paša je namreč v Butanu dovoljena v vseh gozdovih, čeprav so bili nacionalizirani. Prebivalstvo lahko za svoje potrebe, ne pa za prodajo, pridobiva iz njih vse lesne in nelesne proizvode. Tako so nekateri gozdovi še iz časov požigalnštva povsem uničeni, drugi pa še vedno preobremenjeni s pašo. Zaradi čred, ki se selijo, so nekateri predeli na višinah nad 3.000 in 4.000 m obremenjeni s pašo navadnega goveda poleti in s pašo jakov pozimi, ko se tja preselijo z višjih predelov. Gozdovi okrog vas so obremenjeni še z vsemi drugimi rabami. Pri gradnji sicer zelo lepih in lepo okrašenih velikih hiš in gospodarskih poslopij porabijo ogromno lesa, do katerega imajo prebivalci "prost pristop". Zanimivi so tradicionalni načini pridobivanja lesa: tesanje tramov v gozdu, ročno žaganje desk, izdelava cepljenih strešnih deščic -šinkelnov iz najlepših jelovih debel, uporaba bambusa za stene in strehe bivališč in za številne drobne uporabne predmete (od posod do pohištva). Vse proizvode spravijo vaščani iz gozda na svojih plečih ali na plečih

* Prof. dr. M. L., dipl. inž. gozd., BF Oddelek za gozdarstvo, Večna pot 83, Ljubljana, SLO

tovomih konj. Ker ni prometnic, vozov oziroma kolesa pravzaprav ne poznajo. Gozdove okrog vasi poskušajo znova privatizirati, dodeliti vaškim skupnostim, ki naj bi tudi skrbele za njihovo obnavljanje, saj so zainteresirane, da bi dobivale gozdne proizvode blizu vasi. Tam, kjer so pašo opustili (ograjujejo velike površine), se gozdovi tudi zelo dobro naravno obnavljajo. Na erodiranih površinah (zaradi paše) tudi pogozdujejo. Državna gozdarska politika je trajnostno sonaravno gospodarjenje za dobrobit domačega prebivalstva in ne izkoriščanje gozdnega bogastva za pridobivanje dobička na trgu z lesom. Prednost ima ekološka, naravi prijazna raba gozda, naravnana predvsem za ohranjanje biološke pestrosti. Ta je v Butanu, tako pri rastlinskem kot živalskem svetu, zelo velika. Butan se namreč razprostira od ozkega nižinskega pasu ob Indiji s tropskim gozdom do gorskih vrhov nad 7.000 m nadmorske višine. Glavni rastiščni dejavnik je toplota oziroma nadmorska višina in ekspozicija. Ravnine na ekscurziji nismo videli, pač pa izredno stma pobočja. Na južnih pobočjih so poljedelske površine, na severnih pa ohranjeni, marsikje nedotaknjeni gozdovi. Nekako pri 2.000 m zamenjajo vedno zelene gozdove listavcev gozdovi iglavcev. Najprej so to topli borovi gozdovi, tem pa sledijo mešani gozdovi iglavcev: bor, žuga, smreka, macesen. Primešane so jim tudi listopadne vrste: javorji, breze, ipd. Nad 3.000 m se začno jelovi gozdovi s podraslimi rododendroni. V njih živijo tudi rdeče pande, ki jih z morebitnim izkoriščanjem gozda nikakor nočejo ogrožati. Z gospodarsko pomočjo nekaterih evropskih držav, predvsem Avstrije in Švice, skušajo izpeljati premeno jelovih gozdov v gospodarski gozd. Predele z izdelanim ureditvenim načrtom odprejo s preprosto zgrajeno gozdno cesto, pogosto brez zgornjega ustroja. Nanjo spravljajo les z žičnimi žerjavi na dolge razdalje. Les prevažajo s kamioni manjše nosilnosti, nakladajo ga ročno ali s hidravličnimi nakladalniki velikih zmogljivosti. Žične linije so položene precej redko, tako da med njimi ostanejo neizkoriščeni pasovi. Ker še ne vedo, kako se bo jelov gozd pomlajal, je pri lesnih zalogah okrog 800 m³/ha intenziteta sečenj previdno majhna (12-15 %). Zastavili so tudi raziskave o pomlajanju jelke, pri katerih ugotavljajo, da se tudi v večjih luknjah skupinsko postopnega gospodarjenja jelka dobro pomlaja. Tako bi bila tudi večja intenziteta sečenj neškodljiva. Zdi se, da paša pospešuje pomlajevanje jelke, saj živina poje predvsem listavce. Z žičnim spravilom tudi dosežejo, da ostanejo gozdovi (razen ob cesti) neodprti za lokalno prebivalstvo oziroma za tradicionalno izrabo gozdnih proizvodov (drva, strošne deščice). Problem pridobivanja lesa je v tem,

da so mnoga stara jelova drevesa trhla; tretjina povsem, tretjina pa deloma. Tudi deloma trhla drevesa izrabijo, saj obode debel dobro prodajo v lesa lačno Indijo. S prenosnimi tračnimi žagami zdrava debela razžagajo kar v gozdu, da zmanjšajo transportne stroške. Odpadki lesa so ogromni. Butanski gozdarji izvajajo, večasih s tujo pomočjo, tudi projekte t. i. socialnega gozdarstva. Z njimi odpirajo doslej zaprte doline, da omogočijo številnim vasem prvo motorizirano povezavo z večjimi kraji in možnost prodaje kmetijskih pridelkov na trgu. Lokalno prebivalstvo denarja skoraj še ne uporablja, dobrine menjavajo ali pa jih ocenjujejo z določeno količino riža. Ceste, ki jih gradijo v take zaprte doline, so zelo preprosto grajene in ne smejo ogroziti narave ali polj na strminah, saj je ob velikih količinah padavin erozija lahko zelo močna. Omogočale naj bi le prevoz z majhnimi trikolesnimi ali enoosnimi traktorji, kamionov ne vzdržijo. Če se prometnica - pravzaprav to ni prava cesta - konča v gozdu, jo podaljšujejo še s preprosto potjo (vlaklo) za iznos tradicionalnih gozdnih proizvodov s tovornimi konji. Vlačnja z živino po tleh ne poznajo.

Ergonomija se v teh preprostih razmerah zelo težko uveljavlja, čeprav se zavedajo, da sta ohranjanje zdravja in skrb za dobro počutje ljudi zelo pomembna. Ob prevladujočem ročnem delu lahko uvajanje mehanizacije ogroža zdravje ljudi, vendar jih je na primer zelo težko prepričati, da bi uporabljali osebna varovalna sredstva (rokavice, čelado). Delavce za delo v gozdu je težko dobiti, saj so vsi zaposleni s težavnim pridobivanjem hrane v poljedelstvu in živinoreji. Tudi denarna plačila še niso pomemben motivacijski mehanizem.

Ekscurzija je bila zelo zanimiva, ne samo zaradi spoznavanja posebne kulture življenja in ohranjanja kulturne in naravne dediščine, ampak tudi zaradi seznanjanja s povsem drugačnimi gozdarskimi strokovnimi problemi, kot jih poznamo v Evropi. Spremenila je tudi marsikateri način razmišljanja o evropskem gozdarstvu. Razprave o reševanju strokovnih problemov na terenu med gozdarji iz zelo različnih dežel so bile zelo poučne. Na koncu je postala razumljiva izjava butanskega ministra za planiranje ob začetku seminarja: **"Gozdov ne potrebujemo za pridobivanje dobička, ampak za zadovoljevanje materialnih in duhovnih potreb prebivalstva"**. Udeležba na seminarju ni bila pomembna samo za to, da smo v daljni deželi pod Himalajo povedali, da je na robu evropskih Alp tudi Slovenija, ampak tudi zaradi novih spoznanj, ki jih bo mogoče uporabiti pri delu v domačem gozdarstvu.